

ชุมชนท้องถิ่นกับการจัดการที่ดินตนเอง: บทสรุปท่อนต่อแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์

ณัฐวุฒิ อัศว戈วิทวงศ์*, นุชจารี ศิริชัย**, ธีระ ปาลเพรเม*** และ ณัฐวุฒิ กิงตระการ****

บทคัดย่อ

ภายหลังกระแสการปฏิรูปประเทศไทยเพื่อแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำโดยการกระจายอำนาจในสังคมไทยเมื่อ พ.ศ. 2553 เป็นต้นมา ได้สร้างความตื่นตัวต่อภาคประชาชนในวงกว้าง โดยหนึ่งในสาระสำคัญของการปฏิรูป คือ ประเด็นที่ดินทำกินในชนบท กระบวนการทัศน์ดังกล่าวได้ก่อให้เกิดแนวคิดในการจัดการที่ดินด้วยตนเองโดยชุมชนท้องถิ่นซึ่งเริ่มโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) ผู้ศึกษาได้ทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับเครือข่ายภาคีองค์กรชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่ดิน จังหวัด และเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการของสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ระหว่างเดือนมิถุนายน พ.ศ. 2555-เดือนมกราคม พ.ศ. 2556 โดยมีเป้าหมายสามประการ ได้แก่ ประการแรก เพื่อสร้างแผนการจัดการชุมชนอย่างยั่งยืนในระดับตำบล ประการที่สอง เพื่อยกระดับการเชื่อมโยงข้อมูลระดับตำบลสู่ภาพรวม ระดับจังหวัดที่บูรณาการข้อมูลพื้นที่ทั้งหมดเข้าสู่กระบวนการแก้ปัญหา อาทิ ข้อมูลภูมิศาสตร์ ข้อมูลสังคม-เศรษฐกิจ ข้อมูลทรัพยากร ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน และข้อมูลการถือครองที่ดิน และประการที่สาม เพื่อสร้างกลไกการถ่ายทอดเทคโนโลยีและความรู้ให้คนในพื้นที่สามารถดำเนินงานต่อได้โดยลดการพึ่งพิงจากหน่วยงานภายนอก และสามารถสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างกันได้อย่างมีประสิทธิภาพ ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นได้สร้างความตื่นตัวให้เกิดขึ้นโดยสามารถขยายผลการทำงานระดับตำบลครอบคลุม 18 ตำบลในจังหวัดสร้างแก้ว จนนำไปสู่การยอมรับให้ภาคีเครือข่ายองค์กรชุมชน เพื่อแก้ปัญหาที่ดินเป็นส่วนหนึ่งของกลไกแก้ปัญหาที่ดินในระดับจังหวัดในท้ายที่สุดได้

คำสำคัญ: แนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ การปฏิรูปที่ดิน การพัฒนาชนบท ชุมชนที่ยั่งยืน สร้างแก้ว

* ศูนย์วิจัยบูรณาการภาพพื้นที่และสังคม มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2410/2 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

เมล์: nattawut.us@spu.ac.th

** ศูนย์สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2410/2 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

เมล์: nucharee.si@spu.ac.th

*** ศูนย์สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2410/2 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

เมล์: teera.pa@spu.ac.th

**** ศูนย์สถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีปทุม 2410/2 ถนนพหลโยธิน เขตจตุจักร กรุงเทพมหานคร 10900

เมล์: nuttawutu.ki@spu.ac.th

Self-organized Locality on Land Management: A Reflection to Capability Approach

Nattawut Usavagovitwong*, Nucharee Sirichai**, Teera Palprem***,
and Nuttawut Kingtrakarn****

Abstract

Since 'Thailand Reform' movement triggered in 2010, the civic action has been fostering the government toward decentralization and land reform for better social equity. Such a paradigm, the concept of self-organized land management initiated by locality has been underpinned by Community Organization Development Institute (CODI). The author had researched along a longitudinal field operation during June 2011 to January 2012 with *Community-based Land Management Network*, Sa Kaeo and CODI by aiming three goals. First, it is to delineate a sustainable livelihood plan at Tambon level. Second, it is to elevate an information exchange platform toward an area-based comprehensive understanding, by integrating geographical, socio-economic, resource, land use, and land ownership aspects as common knowledge. Third, it is to generate techniques and knowledge-disseminating mechanism in order to diminish dependency from external agencies, and to

* Center for Integrated Socio-Spatial Research, Sripatum University
E-mail: nattawut.us@spu.ac.th

** School of Architecture, Sripatum University 2410/2 Paholyothin Road, Chatuchak, Bangkok 10900
E-mail: nucharee.si@spu.ac.th

*** School of Architecture, Sripatum University 2410/2 Paholyothin Road, Chatuchak, Bangkok 10900
E-mail: teera.pa@spu.ac.th

**** School of Architecture, Sripatum University 2410/2 Paholyothin Road, Chatuchak, Bangkok 10900
E-mail: nuttawut.ki@spu.ac.th

create an efficient mutual learning platform among local practitioners. This movement has resulted in stimulating and widening the network action into 18 Tambons. Eventually, they have become a part of land reform mechanism at the provincial level.

Keywords: Capability Approach, Land Reform, Rural Development, Sustainable Livelihood Sa Kaeo

บทนำ (Introduction)

การปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นประเด็นที่ถูกหยิบยกเข้าสู่การแก้ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคมอย่างยาวนาน คณะกรรมการปฏิรูป (คณะกรรมการปฏิรูป, 2554ก; 2554ข) ได้ให้ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินในฐานะประเด็นปัญหาสังคมประการหนึ่งซึ่งต้องทำความคุ้มครองสิทธิ์ของชาวบ้านในกระบวนการบริหารราชการไทย สาระสำคัญของการแก้ปัญหานี้อยู่ที่การเพิ่มบทบาทและอำนาจของชุมชน/ห้องถิ่นในการจัดการทรัพยากรและที่ดินของตนเองให้มากขึ้น กระแสการปฏิรูปประเทศไทยได้รับการขยายผลในทางปฏิบัติต่อเนื่องมาในหลายภาคส่วน จนเกิดเป็นแนวคิดและวิถีการ “ชุมชนและห้องถิ่นจัดการตนเอง” (Keawnoo, 2011) โดยมีเป้าหมายเพื่อความเป็นอยู่ที่ดี (Well-being) ของคนในพื้นที่ผ่านเครื่องมือการกระจายอำนาจ (Decentralization) และส่งเสริมสถานะความเป็นพลเมือง (Citizenship) ไปพร้อมกัน

ปัญหาที่ดินเป็นปัญหาที่ผูกติดกับความยากจนมายาวนาน โดยเฉพาะในมิติของการพัฒนาชนบท การแก้ปัญหาที่ดินจึงเป็นหนทางหนึ่งในการลดพั恩จากภาวะยากจนและบรรเทาปัญหาความขัดแย้งในการถือครองปัจจัยการผลิต (Khumsupha, 2009, pp. 66-68) อย่างไรก็ตาม ที่ดินเป็นเพียงหนึ่งในปัจจัยการผลิตเท่านั้น ซึ่งยังมีปัจจัยอื่น ๆ ที่ต้องการการพิจารณาร่วมเพื่อส่งเสริมประกอบการแก้ไขปัญหานี้ ด้วยเช่นกัน อาทิ การเข้าถึงแหล่งน้ำ ความสามารถในการแข่งขันกับตลาดเสรี ภาระหนี้สินครัวเรือน ฯลฯ ดังนั้น การแก้ปัญหาที่ดินทำกินจึงเป็นการแก้ไขปัญหาการอย่างมีมิติสัมพันธ์ของหลายองค์ประกอบ

การแก้ไขปัญหาดังกล่าวจำเป็นต้องทดลองเริ่มขับเคลื่อนในขนาดพื้นที่ที่เหมาะสม กล่าวคือ ต้องไม่เล็กเกินไปจนเห็นการเปลี่ยนแปลงเฉพาะจุด แต่ขาดภาพรวมเชิงโครงสร้าง และต้องไม่ใหญ่เกินไปจนไม่สามารถเห็นการเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรม เนื่องจากโครงสร้างของระบบที่ดำเนินอยู่ซึ่งมีขนาดใหญ่มาก ด้วยเหตุนี้บรรดาผู้สร้างความเปลี่ยนแปลงในสังคม (อาทิ สถาปัตยนาศรษฎกิจและสังคมแห่งชาติ สมัชชาปฏิรูป สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน เป็นต้น) จึงเห็นตรงกันว่า ขนาดของการขับเคลื่อนที่เหมาะสมควรอยู่ในระดับจังหวัด เนื่องจากสามารถขับเคลื่อนได้ โดยมีอำนาจหน้าที่ที่เป็นอิสระในระดับหนึ่ง ในขณะเดียวกันก็จะต้องการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างด้วยเช่นกัน ด้วยเหตุนี้จึงได้ก่อตั้งคณะกรรมการจัดการที่ดินของชุมชนห้องถิ่น โดยเครื่องมือทางนโยบายเหล่านี้ในหลายพื้นที่/หลายระดับ โดยหนึ่งในประเด็นที่สำคัญที่สุดคือการแก้ไขปัญหาที่ดินที่ใช้ในการขับเคลื่อนสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง ซึ่งต้องมีการรับรู้ความต้องการของชุมชนที่ดินนั้นเอง

ดังนั้น แนวทางสู่ชุมชนจัดการตนเอง จึงมีความหมายสองระดับ ได้แก่ ระดับแก้ปัญหาเชิงประเด็น (Tactical level) และระดับอุดมคติ (Ideological level) ระดับการแก้ปัญหาเชิงประเด็นมีเป้าหมายสำคัญสองประการ กล่าวคือ ในระยะสั้นหมายถึงการแก้ปัญหาการไม่มีที่ทำกินเฉพาะหน้าตามกรณีของปัญหา และในระยะยาวหมายถึงการสร้าง พัฒนา และเปลี่ยนแปลงกลไกการจัดการทรัพยากรและการตัดสินใจในเรื่องเหล่านี้ให้เกิดโดยห้องถิ่น/ชุมชน ซึ่งเข้าสู่กระบวนการมีส่วนร่วมมากขึ้น (Inclusion)

ในระดับอุดมการณ์เป้าหมายสำคัญ คือ การเปิดพื้นที่เพื่อการเรียนรู้ สร้างทักษะ และวุฒิภาวะ แห่งความเป็นพลเมืองโดยใช้กระบวนการประชาธิปไตยเป็นเครื่องมือ (Manor, 2004; Spatig et al., 2010; Wilmott, 2003) การแก้ปัญหาที่ดินซึ่งได้เปิดโอกาสให้เกิดการเริ่มการแก้ปัญหานี้ในระดับจังหวัด จึงเป็นเวทีสำคัญที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ในการต่อรองและสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการเมืองกับกลไกที่ดำรงอยู่ และที่สำคัญเกิดการเรียนรู้และเข้าใจว่าความเป็นพลเมืองจากการปฏิบัติจริง

ผู้วิจัยจึงใช้ปรากฏการณ์เชิงพื้นที่และกลไกในนี้ที่ดำเนินอยู่ในการก่อรูป/พัฒนากลไกการแก้ปัญหา ที่ดินสู่ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเองในจังหวัดสระแก้วเป็นตัวสะท้อนสถานะความรู้สองด้านพร้อมกัน ประกอบด้วย 1) การขยายแนวคิดและทฤษฎีที่เน้นคนเป็นศูนย์กลางการพัฒนาในสาขาพัฒนาศาสตร์ (Development studies) โดยเฉพาะในทฤษฎีและแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ (Capability approach) และ 2) การให้ข้อเสนอแนะและแนวทางในการปฏิบัติการของการขับเคลื่อนการแก้ปัญหา ที่ดินในพื้นที่ ตลอดจนถึงผู้กำหนดนโยบายและผู้มีอำนาจตัดสินใจ

ทฤษฎีและแนวคิดที่เกี่ยวข้อง (Literature Review)

แนวคิดที่เกี่ยวข้องในบริบทของบทความนี้ ประกอบด้วย กลุ่มความคิดสองกลุ่ม ได้แก่ 1) แนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ (Capability approach) ซึ่งผู้วิจัยใช้เป็นหลักในการวิเคราะห์และสังเคราะห์ถึงสถานะและความก้าวหน้าทางทฤษฎีทางประการ และ 2) กลุ่มแนวคิดที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

แนวคิดที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ (Capability approach)

แนวคิดหลักสำหรับทความนี้ ว่างอยู่บนแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ (Capability approach) ซึ่งเป็นแนวคิดที่ได้รับการพัฒนาโดยนักเศรษฐศาสตร์ Amartya Sen และนักปรัชญาการเมือง Martha Nussbaum โดยมีหลักการที่เชื่อว่าการพัฒนาในฐานะเป้าหมายและเครื่องมือในการเพิ่มศักยภาพ ของมนุษย์สู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น อันวางอยู่บนปรัชญาพื้นฐานในเรื่องเสรีภาพ ทั้งสองเชื่อว่าหากการพัฒนา เป็นโอกาสสำหรับมนุษย์ในการเพิ่มทางเลือกที่ดีกว่านั้น ย่อมหมายถึงโอกาสในการมีชีวิตที่ดีขึ้นนั่นเอง (Nussbaum, 2000; Sen, 1993) หรืออาจกล่าวได้ว่าแนวคิดพื้นฐานก็คือขีดความสามารถในการทำ (doings) และการที่จะเป็น (beings) ที่เพิ่มพูนขึ้นนั่นเอง (Robeyns, 2005, p. 94)

อย่างไรก็ตาม แนวคิดนี้ได้รับการวิพากษ์วิจารณ์อย่างมากว่ามีสถานะทางทฤษฎีที่เน้นไปที่ ปัจเจกบุคคล ซึ่งต้องมาได้เมื่อกวีชาการจำนวนมากพัฒนาแนวทางนี้สู่การอธิบายกลุ่มชน/ชุมชน และโครงสร้าง สังคมมากขึ้น โดย Solova Ibrahim (2006) พบว่า แนวคิดนี้สามารถประยุกต์ใช้ในการอธิบายชุมชนผู้มี รายได้น้อยในประเทศกำลังพัฒนาได้ โดยเฉพาะชุมชนที่มีข้อจำกัดด้านทุนมนุษย์ (Human capital) และ ทุนทางเศรษฐกิจ (Economic capital) เนื่องจากแนวทางนี้สอดคล้องสู่การเพิ่มของทุนทางสังคม และ สามารถเพิ่มโอกาสในการพัฒนาของชุมชนไม่เพียงแต่ในระดับปัจเจกแต่ยังถึงการพัฒนาทั้งกลุ่ม/ชุมชน

(pp. 410-411) โดยเขาได้สรุปปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดความสำเร็จในการพึงตนเองของชุมชนไว้ 10 ประการ¹

จากการนั้นที่มีการประยุกต์ใช้แนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์กับโครงสร้างสังคม ที่ได้อธิบายมาข้างต้น ผู้วิจัยสามารถสรุปตัวบ่งชี้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการวิเคราะห์และขยายความรู้ในทางทฤษฎีของแนวคิดดังกล่าว (ดูตารางที่ 1) ภายใต้หลักการพื้นฐานสำคัญของแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์สามประการ ประกอบด้วย Functioning, Capability, และ Agency (Alkire, 2005a)

ตารางที่ 1: กรอบตัวแปรที่ใช้เพื่อขยายแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์

Table 1: The Parameter of Capability Approach

กลุ่มตัวแปร	ระดับ	องค์ประกอบ
Functioning (to do)	กลุ่มชุมชน	ทักษะและสมรรถนะ
	โครงสร้างสังคม	สถานะและบทบาท
Capability (to be)	กลุ่มชุมชน	การเพิ่มอำนาจต่อรองของกลุ่ม
	โครงสร้างสังคม	ความเปลี่ยนแปลงของกลไกรัฐ
Agency (to change)	กลุ่มชุมชน	องค์กร เครือข่าย
	โครงสร้างสังคม	หน่วยงานท้องถิ่น
		ความร่วมมือระดับภาคี

แนวคิดที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ

แนวคิดที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในบทความนี้จะหมายถึงแนวคิดที่เป็นพื้นฐานเฉพาะบริบทภายใต้กรอบศึกษา โดยเป็นกลุ่มแนวคิดเพื่อใช้และกำหนดทิศทางการเพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลง ประกอบด้วยแนวคิดสองกลุ่ม ได้แก่ กลุ่มแรก คือแนวคิดการพัฒนาชุมชนและการวางแผนชุมชนยั่งยืน เป็นฐานการคิดที่ฐานะชุมชนและเป็นเป้าหมายระยะกลาง โดยเน้นการวิเคราะห์ตัวกลาง (Agency) และ กลุ่มที่สอง คือแนวคิดและเทคนิคเกี่ยวกับการทำแผนที่ชุมชนในฐานะเครื่องมือสร้างความเปลี่ยนแปลง

แนวคิดการพัฒนาชุมชนและการวางแผนชุมชนยั่งยืน (Community Development and Sustainable Livelihood Plan)

แนวคิดการพัฒนาชุมชนที่นำไปสู่ความยั่งยืน และความตระหนักรู้หน้าที่พลเมือง ตลอดจนการสร้างความพร้อมของท้องถิ่น/ชุมชนต่อการกระจายอำนาจเจนั่น มีความจำเป็นต้องสร้างเสริมศักยภาพของชุมชน

¹ ประกอบด้วย การสร้างความสนใจร่วมกัน ความรู้สึกเป็นเจ้าของ สภาพผู้นำ การสร้างโอกาสต่ออุดหนทางสังคม-เศรษฐกิจ ความสามารถในการตกลงบนฐานของวัฒนธรรมร่วม ความท่วายเหลือจากภายนอก อุดมการณ์ร่วมของชุมชน ความร่วมมือและจิตอาสาของคนในชุมชน และความเสมอภาค (Ibrahim, 2006, pp. 407-408)

ในระดับฐานราก Matarrieta-Cascante and Brennan (2012) ได้สรุปไว้ในระดับทฤษฎีพัฒนาชุมชนว่า “การพัฒนาชุมชนแบบเน้นการพึ่งตนเอง” (self-help) นั้นเป็นวิถีทางที่เหมาะสมสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนในระยะยาวเนื่องจากสามารถสร้างความรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของร่วมได้ (pp. 299-302) ดังนั้น หลักการสำคัญของการวางแผนชุมชนอย่างยั่งยืน (International Fund for Agricultural Development, 2013) มีองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ การเน้นคนเป็นศูนย์กลาง การเน้นความเป็นองค์รวมและความเปลี่ยนแปลงเชิงพลวัต การเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน การส่งเสริมเครือข่าย การเชื่อมโยง และการสร้างความร่วมมือทั้งแนวราบและแนวตั้ง (Partnership) โดยหลักการดังกล่าวเป็นรากฐานของแนวคิดโครงการจัดทำ “ผังตำบล” ที่สนับสนุนการแก้ปัญหาที่ดินในชนบทโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (พอช.) (Community Organization Development Institute, 2009; 2010) ที่ได้ดำเนินงานไปกว่า 100 ตำบลทั่วประเทศ²

แนวคิดและเทคนิคการทำแผนที่ชุมชนในฐานะเครื่องมือสร้างความเปลี่ยนแปลง

แนวคิดในการปฏิบัติการที่เกี่ยวกับการใช้แผนที่เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินเกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญในภาคประชาชนอยู่สองภาคส่วน ภาคส่วนแรก ได้แก่ การขับเคลื่อนโดยสมัชชาปัตติรูป ส่วนที่สองขับเคลื่อนโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน ซึ่งปัจจุบันแนวคิดกระบวนการวางแผนภายภาคที่เน้นการทำแผนที่ชุมชนโดยคนในชุมชนได้กล่าวมาเป็นเครื่องมือต่อรองอำนาจนั้นได้มีการศึกษาและทดลองใช้อย่างได้ผลมาหลายพื้นที่โดยเฉพาะในเยอรมนีและออฟริกา (Di Gesse et al., 2008; Glöckner et al., 2004; Roaf, 2005) กล่าวคือ การทำแผนที่ชุมชนโดยคนในชุมชน ได้สร้างความตระหนักรู้และเกิดความเข้าใจความสัมพันธ์เชื่อมโยงของสภาพแวดล้อมทางกายภาพกับบริบทอื่น ๆ อาทิ ทรัพยากรธรรมชาติ ระบบโครงข่ายคมนาคม จนเกิดเป็นความรู้ของคนในชุมชน ที่นำไปสู่กระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับหน่วยงานท้องถิ่นได้ ซึ่งเป็นการจัดความสัมพันธ์ทางอำนาจระหว่างชุมชนและหน่วยงานท้องถิ่นใหม่ จากที่เดิมเป็นความสัมพันธ์ที่หน่วยงานท้องถิ่นมีอำนาจนำชุมชน มาสู่ความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมมากขึ้น อีกทั้งยังเป็นกระบวนการสร้างความรู้ความเข้าใจต่อสถานการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้เกิดทิศทางในการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน (Archer et al., 2012; Livengood and Kunte, 2012; Luansang et al., 2011)

กระบวนการและเป้าหมาย: กรณีศึกษาจังหวัดสระแก้ว

ผู้จัดการและทดสอบแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ ภายใต้กรอบตัวแปรที่อภิปรายไว้ข้างต้น ผ่านการศึกษาความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระดับและประเด็นต่าง ๆ ของการแก้ไขปัญหาที่ดิน จังหวัดสระแก้ว โดยภาคประชาชนภายใต้กระบวนการจัดทำ “ผังตำบล” อันหมายถึง แผนที่อธิบายถึง

² โครงการจัดทำ “ผังตำบล” เป็นโครงการที่เน้นการปฏิรูปที่ดินในชนบทโดยเน้นการแก้ปัญหาซึ่งเน้นคนเป็นศูนย์กลาง โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนได้จัดการที่ดินด้วยตนเอง ผ่านการสนับสนุนด้านการสร้างกลไกการแก้ปัญหาที่ดินระดับตำบล อาทิ การจัดตั้งกองทุนที่ดิน การจัดตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อแก้ปัญหาที่ดินระดับจังหวัด เป็นต้น (ดูรายละเอียดใน อัมพร แก้วหนู, 2553, หน้า 1-11; โภวิทย์ พวงงาม, 2553)

ผลกระทบวิศิชิต เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมของพื้นที่ตำบล เพื่อเป็นครื่องมือในการเปิดพื้นที่ให้ชุมชน ลุกขึ้นมากำหนดแผนชีวิตตนเอง โดยระบบการร่วมคิดร่วมทำ เป็นเจ้าของร่วมของคนหลายฝ่าย สร้างการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในการแก้ปัญหา ประกอบด้วย 1) แผนกำหนดอนาคต 2) ผังชีวิตที่ครอบคลุมเรื่องราวต่างของคนในตำบล 3) แผนซึ่งทำโดยคนในตำบล จากข้อมูลที่รวบรวมมาได้ ทั้งภัยภาพ ทรัพยากร การผลิตทุนที่มี ศักยภาพ และปัญหา และ 4) การจัดการการพัฒนา/แก้ปัญหา เป็นระบบชุมชน (อนเดช เชื้อสุภาพ และคณะ, หน้า 10-21) ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์และดำเนินกิจกรรมอย่างมีส่วนร่วมไปพร้อมกับการเคลื่อนไหวในประเด็นที่ดินจังหวัดซึ่งเริ่มและดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2552 โดยผู้วิจัยได้สะท้อนเนื้อหาของการดำเนินงานออกเป็นสองส่วน ประกอบด้วย ภาพรวมการขับเคลื่อนยุทธศาสตร์ด้านการแก้ปัญหาที่ดิน และกระบวนการเสริมศักยภาพทางเทคนิคแก่บุวนเครือข่าย

การขับเคลื่อนยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาที่ดินในภาพรวม

จังหวัดสระแก้วเป็นหนึ่งในจังหวัดที่ประสบปัญหาอย่างมากในด้านผลิตภาพ กล่าวคือ ประชาชนขาดที่ดินทำกินเป็นของตนเอง และประสบปัญหาการณ์พิพาทด้านที่ดินระหว่างชุมชนกับหน่วยงานรัฐ อาทิ พื้นที่ป่าสงวน พื้นที่สัมปทานป่าไม้ เขตพื้นที่ท่าหาร ฯลฯ นอกจากนี้ ชุมชนยังประสบปัญหาในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ อาทิ ปัญหาคุณภาพน้ำเพื่อการเกษตรจากการใช้ปุ๋ยเคมี ซึ่งเริ่มเป็นอาชีพหลักของชุมชนถูกรายรับโดยพืชเศรษฐกิจที่ใช้สำหรับอุตสาหกรรมกระดาษที่ส่งผลต่อกุญแจภาพดินและการขาดแคลนน้ำ เป็นต้น จากเหตุผลตามที่กล่าวมา จึงได้เกิดกลไกการแก้ปัญหาที่ดินขึ้นทั้งในระดับชุมชนและระดับจังหวัด โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

ความเคลื่อนไหวและกลไกระดับฐานราก

เนื่องจากปัจจุบันสถานการณ์ที่ดินในจังหวัดสระแก้วกำลังประสบปัญหาเป็นอย่างมาก ทำให้เกิดกลไกการแก้ปัญหาโดยชุมชนท้องถิ่นที่รวมตัวกันเป็น “เครือข่ายที่ดิน” ในระดับจังหวัดที่เกิดจากการเชื่อมโยงการแก้ปัญหาที่ดินระดับตำบล รวม 18 ตำบล (ภาพที่ 1) โดยพื้นที่ทั้ง 18 ตำบลมีระดับความก้าวหน้าของการดำเนินงานลดหลั่นกันไป สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในฐานะองค์กรที่ช่วยวงครอบคลุมยุทธศาสตร์ให้แก่เครือข่ายที่ดิน ได้จำแนกกลุ่มตำบลออกเป็นสามกลุ่ม ประกอบด้วย 1) กลุ่มพื้นที่รุ่ปธรรม หมายถึง กลุ่มตำบลที่มีการดำเนินงานก้าวหน้าไปในระดับที่มีผลลัพธ์ของความเปลี่ยนแปลงบางด้าน อาทิ มีการวางแผนพัฒนาภัยภาพ มีการร่างข้อบัญญัติท้องถิ่น มีฐานข้อมูลชุมชนในรูปแบบ GIS 2) กลุ่มพื้นที่พัฒนา หมายถึง กลุ่มตำบลที่อยู่ในช่วงสร้างความเชื่อมโยงในการทำความเข้าใจสภาพปัญหาของพื้นที่ อาทิ อยู่ในช่วงการจัดเก็บข้อมูลแผนที่ทำมือ การศึกษาการใช้เครื่องมือ GIS การวิเคราะห์ชุมชนเบื้องต้น และ 3) กลุ่มพื้นที่ขยายผล หมายถึง กลุ่มตำบลที่เพิ่งเริ่มได้รับการเชื่อมโยงเข้าสู่เครือข่ายที่ดิน อาทิ มีการทำแผนที่ทำมือบางส่วน มีการจัดตั้งผู้ประสานงานตำบล

ประเด็นการแก้ไขปัญหาระดับตำบล/จังหวัด

สำหรับการแก้ไขปัญหาที่ดิน จ.สระบุรี ขึ้นนี้ เครือข่ายที่ดินจังหวัดได้กำหนดทิศทางและพัฒนาเครือข่ายในการแก้ไขปัญหาที่เป็นรูปธรรม โดยมียุทธศาสตร์สำคัญสองแนวทาง (Community Organization Development Institute, 2010, pp. 6-16; สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน, 2555ข, หน้า 19-52) ประกอบด้วย

- การจัดตั้งกองทุนที่ดิน: การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัยโดยชาวบ้าน

การแก้ปัญหาที่อยู่อาศัย โดยจัดตั้งกองทุนที่ขยายฐานมาจากการลุ่มออมทรัพย์และออมสวัสดิการ มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาความมั่นคงในที่อยู่อาศัย โดยการจัดหาที่ดินเพื่อการอยู่อาศัยให้แก่สมาชิกที่ไม่มีที่อยู่อาศัยเป็นของตัวเอง ผ่านระบบกลุ่ม/สหกรณ์

- การจัดตั้งเครือข่ายที่ดินระดับจังหวัดและสภาองค์กรชุมชนตำบล: กลไกขับเคลื่อนนโยบาย

เริ่มจากการรวมตัวของชุมชนในระดับตำบล เพื่อหาทางแก้ปัญหาที่ดินที่กิน และได้เชื่อมโยง ตำบลต่าง ๆ เกิดเป็นเครือข่ายการแก้ปัญหาที่ดิน จ.สระบุรี ซึ่งสามารถเปิดพื้นที่การเจรจาทั่วผู้นำร่างการ จังหวัดในการขับเคลื่อนให้เกิดการยอมรับกระบวนการทำข้อมูลโดยชุมชนที่สามารถนำไปบูรณาการกับ มิติอื่น ๆ ของการพัฒนาจังหวัดและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชุมชนได้

กระบวนการเสริมศักยภาพด้านเทคนิค

การเสริมศักยภาพด้านเทคนิคเป็นเครื่องมือหนึ่งที่นำไปสู่การสร้างพื้นที่เจรจาต่อรองกับ หน่วยงาน รัฐ เจ้าของที่ดิน และกลไกรัฐที่เกี่ยวข้อง รวมถึงเป็นการเพิ่มอำนาจและความรู้และศักยภาพของชุมชนของ ชุมชนในพื้นที่ โดยการเพิ่มความสามารถทางเทคนิคแก่ชุมชน (Archer et al., 2012, pp. 121-122; Glöckner et al., 2004, pp. 187; Roaf, 2005, pp. 2-10) ประกอบด้วยสาระสำคัญสองประการ คือ การสร้างแผนที่ชุมชนจากการสำรวจทั้ง “แผนที่ทำมือ” และ “แผนที่ในฐานข้อมูลสารสนเทศทางภูมิศาสตร์” และ การกระบวนการเสริมความรู้เพื่อการวิเคราะห์แผนที่ โดยมีรายละเอียด ดังนี้

การเสริมศักยภาพในการทำแผนที่จากการสำรวจและเก็บข้อมูล

เพื่อให้การขับเคลื่อนการแก้ปัญหาที่ดินมีพลังในการขับเคลื่อนสู่การแก้ปัญหาได้จริง แผนที่ ได้กลายมาเป็นเครื่องมือสำคัญให้การสร้างโอกาสในการเจรจาเพื่อหาทางออกเนื่องจากแผนที่ให้สภาพ การทำงานที่เป็นวัตถุวิสัยและสามารถสร้างข้อเท็จจริงให้ปรากฏได้ อีกทั้งยังเป็นทั้งฐานข้อมูล เป็นทั้ง กระบวนการสร้างความเข้าใจชุมชน/พื้นที่ และเป็นทั้งเครื่องมีระบุและวิเคราะห์ปัญหาไปพร้อม ๆ กัน (Livengood and Kunte, 2012, pp. 85-94; Luansang et al., 2011, p. 6)

การใช้เครื่องมือพื้นฐาน: “แผนที่ทำมือ”

แผนที่ทำมือเป็นกระบวนการพื้นฐานในการสร้างความเข้าใจต่อพื้นที่โดยมีวัตถุประสงค์ของกิจกรรม

สามด้าน ประกอบด้วย 1) การเป็นเครื่องมือในการร่วมคิดแก้ปัญหาของคนในพื้นที่ 2) การเป็นกระบวนการสร้างความเข้าใจและตระหนักรู้ในเชิงกายภาพของชุมชนในพาร์ทнер 3) การเป็นกระบวนการตรวจสอบข้อมูล/ข้อเท็จจริงของสภาพพื้นที่ จากการดำเนินการทำแผนที่ทำมือได้ส่งผลให้เกิดการถกเถียง เจรจา และตรวจสอบข้อมูล จนเกิดเป็นความรู้เบื้องต้นที่เกี่ยวกับพื้นที่ในระดับปัจเจก อาทิ ขอบเขตและการถือครองที่ดิน สภาพปัญหาของพื้นที่ ระบบสาธารณูปโภค เป็นต้น

กระบวนการทำแผนที่ทำมือในหลักการแล้วเป็นกระบวนการที่เป็นปฏิบัติที่ก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งไม่ใช้การประยุกต์ใช้ความรู้ในลักษณะผู้เชี่ยวชาญ จึงเป็นเครื่องมือที่มีนัยต่อการเพิ่มขีดความสามารถของบุคคลและกลุ่มไปในตัว (Wilson, 2007, pp. 510-512) โดยในระดับปัจเจกบุคคลนั้น ได้สร้างความรู้ความเข้าใจใหม่ต่อพื้นที่และเห็นปัญหาที่เป็นองค์รวมมากขึ้นไปกว่าปัญหาเฉพาะด้าน เท็นความสัมพันธ์และการเชื่อมโยงของเหตุปัจจัยแห่งปัญหาในหลายมิติ อาทิ ปัญหาทางการบริหารธุรกิจและการเมือง ปัญหาการถือครองที่ดินโดยหน่วยงานรัฐ ปัญหาและข้อจำกัดของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นต้น (ภาพที่ 2) การเกิดความรู้ในระดับปัจเจกบุคคลช่วยให้การเจรจาทางอกร่วมกันเป็นไปในทิศทางที่สร้างสรรค์ เนื่องจากให้ข้อมูลชุดเดียวกันในการอภิปราย นอกจากนี้ ยังเป็นการเสริมสร้างการมีส่วนร่วม และความเข้าใจเรื่องสิทธิชุมชน (Archer et al., 2012, p. 118; โกวิทย์ พวงงาม, 2010)

ในระดับกลุ่มนั้น แผนที่ทำมือได้นำไปสู่การก่อรูปในการสร้างกลไกเพื่อแก้ปัญหาร่วมกันของชุมชนต่อสถานการณ์เฉพาะหน้า ได้แก่ การจัดหาที่ดินทำกินให้แก่ส่วนชุมชนที่เดือดร้อน ตัวอย่างเช่น ในตำบลคลองทันบุน อำเภอวังน้ำเยี้ยว ได้มีการจัดตั้งกองทุนที่ดินโดยคนในตำบลเพื่อใช้ในการจัดซื้อที่ดินเพื่อบรรเทาปัญหาที่ทำกินในพื้นที่ นอกจากนี้ แผนที่ยังเป็นการสร้างพลังในการต่อรองเพื่อให้เข้าถึงการพัฒนาในระดับท้องถิ่น (อบต.) และระดับบังหวัดมากขึ้น ตัวอย่างเช่น การทำแผนที่ทำมือในหลายอำเภอ ได้เป็นข้อมูลข้อเท็จจริงที่ถูกนำเสนอโดยชุมชนและเปิดพื้นที่สร้างความเข้าใจกับผู้ว่าราชการการจังหวัดซึ่งกลับมาส่งเสริมความสามารถในการจัดการชุมชนท้องถิ่นด้วยตนเอง

ภาพที่ 2: แผนที่ทำมือของชุมชน

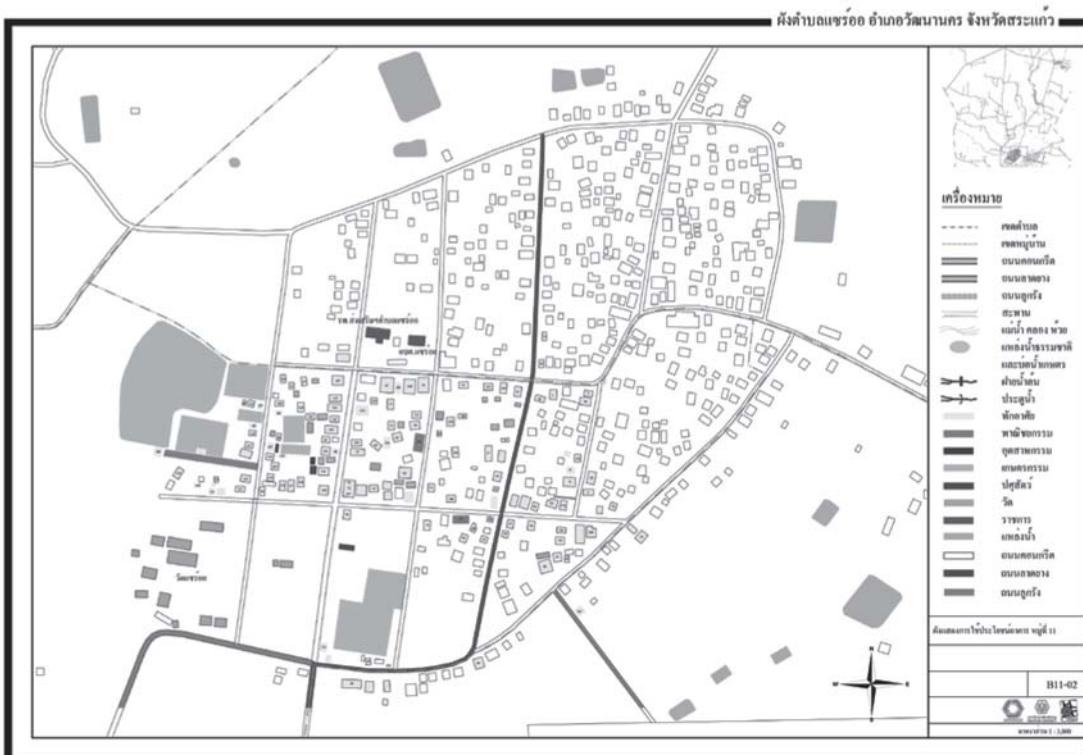
Figure 2: Community Mapping

ที่มา: คณะพัวจัย

การประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ในระดับชุมชน

การเสริมขีดความสามารถในการจัดการที่ดินในระดับชุมชนที่เป็นเทคนิคขั้นสูงขึ้นมาจากการทำแผนที่ทำมือ ได้แก่ การประยุกต์ใช้ระบบเทคโนโลยีสารสนเทศเพื่อภูมิศาสตร์ในระดับหมู่บ้าน (ภาพที่ 3) โดยชุมชนได้รับการถ่ายทอดความรู้ในการใช้เครื่องมือ การเก็บข้อมูล และการประมวลผลข้อมูลเบื้องต้น จากสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน โดยข้อมูลในการระบุพิกัดที่ใช้นั้นจะเป็นข้อมูลเชิงของเขต และการระบุตำแหน่งเป็นสำคัญ อาทิ เส้นขอบเขตหมู่บ้าน แนวถนนสาธารณะ ขอบเขตที่ดินที่เป็นกรณีพิพาท ตลอดจนถึงตำแหน่งสถานที่สำคัญ การใช้เทคนิคชนิดนี้เป็นการยกระดับแผนที่ทำมือให้เกิดความแม่นยำขึ้น และมีส่วนร่วมที่เป็นข้อเท็จจริงที่เข้าถึงได้มากขึ้น

ผลลัพธ์ของการทำข้อมูลชุดนี้สามารถเป็นสะพานที่เชื่อมโยงสภาพปัจุบันของชุมชนเข้าสู่ความสนใจ และเกิดพื้นที่ต่อรองกับรัฐ/ราชการได้มากขึ้น เนื่องจากเป็นภาษาที่ทางราชการยอมรับและสามารถนำไปใช้ในหน่วยงานรัฐ/ท้องถิ่นได้มากขึ้น

ภาพที่ 3: ตัวอย่างแผนที่ GIS ระดับหมู่บ้าน

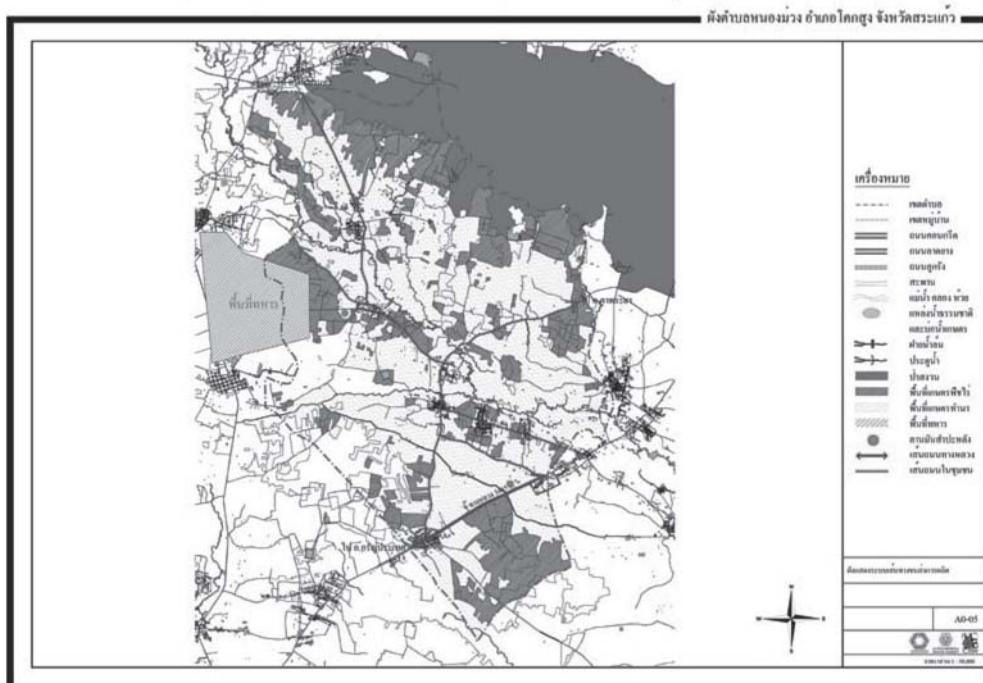
Figure 3: An Example of Village's GIS Map

ที่มา: คณฑ์ผู้ริจัย

อย่างไรก็ตาม การยกระดับการจัดเตรียมข้อมูลจากแผนที่ทำมือสู่การทำแผนที่สารสนเทศทางภูมิศาสตร์มีข้อจำกัดด้านการขยายผลความรู้ในทางกว้าง เนื่องจากต้องอาศัยทักษะของสมาชิกที่มากขึ้น จึงเกิดมรรคผลในพื้นที่ชุมชน/หมู่บ้านที่มีการจัดการระดับกลุ่มอยู่ในระดับหนึ่งแล้ว สามารถบริการจัดการให้เกิดคุณค่าทำงานร่วมในด้านเทคนิคของพื้นที่ขึ้นได้

การเสริมศักยภาพด้านการวิเคราะห์แผนที่

นอกจากการเสริมทักษะด้านการเก็บข้อมูล เพื่อสร้างความเข้าใจต่อพื้นที่โดยใช้แผนที่แล้ว การวิเคราะห์แผนที่เป็นทักษะที่สำคัญยิ่ง ในการใช้อธิบายสถานการณ์ ตลอดจนถึง โอกาสและภัยคุกคาม ที่เกิดขึ้นในมิติต่าง ๆ สิ่งนี้เป็นเครื่องมือสำคัญในการช่วยนำไปสู่การกำหนดแผนการพัฒนาพื้นที่ร่วมกัน โดยการวิเคราะห์พื้นที่ประกอบด้วยชุดข้อมูลที่ใช้ประกอบกัน ได้แก่ ข้อมูลการใช้ประโยชน์ที่ดิน ข้อมูลประเภท และตำแหน่งสิ่งปลูกสร้างเพื่อระบุลักษณะการตั้งถิ่นฐาน ข้อมูลการถือครองที่ดิน ข้อมูลระบบคมนาคมและสันฐาน เป็นต้น (ภาพที่ 4)

ภาพที่ 4: แผนที่แสดงระบบเส้นทางการคมนาคมและชนสี่ในตำบลหนองม่วง

Figure 4: Nong Muang's Connectivity

ที่มา: คณะผู้วิจัย

ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น (Research Result)

จากการดำเนินงานของขบวนงานที่ดินจังหวัดสระบ้าย และการสนับสนุนของผู้วิจัยในด้านเทคนิค บางส่วนได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ความเปลี่ยนแปลงในพื้นที่ อันสามารถสะท้อนให้เห็นองค์ประกอบบางประการ ที่สำคัญภายใต้กรอบแนวคิดการพัฒนาความสามารถของชุมชนที่เปลี่ยนแปลงไปในทางบวก ผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นของการก่อรูป เคลื่อนไหว และเสริมความรู้ต่องานที่ดินอย่างต่อเนื่อง ได้ยังผลให้เกิดการพัฒนา ขีดความสามารถในระดับกลุ่มองค์กรที่มีพลังในการเห็นยิ่งขึ้นให้เกิดความเปลี่ยนแปลงมากกว่าระดับ ปัจเจกบุคคล โดยสามารถจำแนกออกได้เป็นสองระดับ ได้แก่ ผลิตผลที่เกิดขึ้นในระดับพื้นที่หมู่บ้าน/ตำบล และผลิตภาพที่เกิดขึ้นในระดับขบวนการเคลื่อนไหว

ผลิตผลที่เกิดขึ้นระดับพื้นที่หมู่บ้าน/ตำบล: ชุดเครื่องมือสร้างความรู้

จากการอบรมทฤษฎีและกลุ่มตัวแปรที่ได้อธิบายไว้ในส่วนที่ 2 (ตารางที่ 1) ผู้วิจัยสามารถสรุปความเปลี่ยนแปลงในระดับพื้นที่เกิดจากการเสริมขีดความสามารถ ซึ่งสามารถจำแนกออกเป็นสองระดับ ประกอบด้วย ระดับกลุ่มชุมชน/ชุมชน และระดับโครงสร้างสังคม โดยแต่ละระดับเน้นการอภิปรายในสามกลุ่มตัวแปร คือ Functioning, Capability, และ Agency (ดูผลสรุปในตารางที่ 2)

- ระดับกลุ่มชุมชน/ชุมชน

ในระดับกลุ่ม/ชุมชน พบร่วมกัน เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อศักยภาพของชุมชนในระดับกลุ่มในสามด้าน ได้แก่ 1) ด้าน Functioning ในระดับนี้หมายถึงทักษะและสมรรถนะ กล่าวคือ ชุมชนในระดับตำบล เกิดความรู้ความเข้าใจในสภาพพื้นที่ของตนเอง สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของปัญหาและผลกระทบ ที่ดำเนินอยู่ในชุมชนได้ อาทิ ความสัมพันธ์ของพื้นที่ชุมชนกับทรัพยากรและแหล่งน้ำ การซ่อนทับของการถือครองที่ดิน เป็นต้น นอกจากนี้ ชุมชนยังเกิดการเพิ่มพูนทักษะการจัดทำแผนที่ จากการบูรณาการทำแผนที่ ทำมือเพื่อสร้างความเข้าใจในพื้นที่ จนถึงระดับการทำฐานข้อมูลภูมิสารสนเทศของชุมชนได้ใน 3 ชุมชน จาก 18 ชุมชน 2) ด้าน Capability ในระดับนี้หมายถึงการเพิ่มอำนาจต่อรองของกลุ่ม กล่าวคือ เมื่อ เกิดความชัดเจนด้านข้อมูล จึงเกิดการนำข้อมูลที่จัดเก็บโดยชุมชนเข้าสู่การเจรจาต่อรองกับหน่วยงาน ปกครองท้องถิ่น เพื่อให้เกิดการบูรณาการเข้าสู่แผนการพัฒนาพื้นที่ โดยเกิดขึ้นแล้ว 2 ตำบล (แซร์อ และ คลองหินปูน) และ 3) ด้าน Agency ในระดับนี้หมายถึงองค์กร/เครือข่าย กล่าวคือ ในระดับองค์กรได้เกิด การกองทุนที่ดินในการจัดการที่ดิน 1 แห่ง ที่ดำเนินคลองหินปูน ส่วนในระดับเครือข่าย ได้เกิดการจัดรูปของ เครือข่ายที่ประกอบขึ้นจากตัวแทนของแต่ละตำบลที่เข้าร่วม เป็นขบวนงานแก่ปัญหาที่ดินระดับจังหวัด ที่ดำเนินการขยายพื้นที่ฐานะจาก 18 ตำบล ออกไปเป็น 37 ตำบล (ผลลัพธ์ ณ วันที่ 5 มิถุนายน 2556)

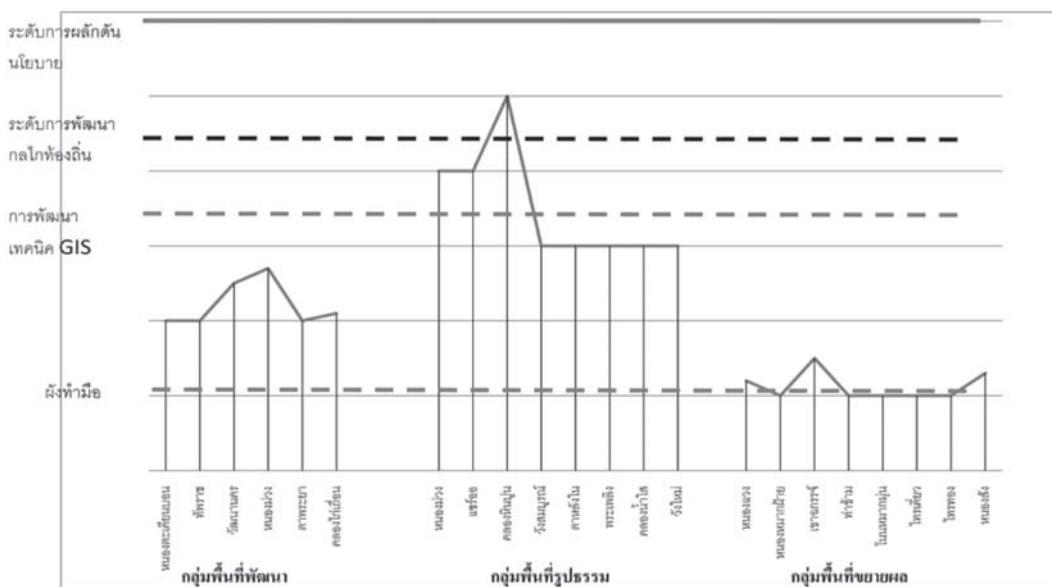
- ระดับโครงสร้างสังคม

ในระดับโครงสร้างสังคม พบร่วมกัน เกิดความเปลี่ยนแปลงต่อศักยภาพของชุมชนในระดับโครงสร้าง สังคมสามด้าน ได้แก่ 1) ด้าน Functioning ในระดับนี้หมายถึง สถานะและบทบาท กล่าวคือ ขบวนการ

ขับเคลื่อนการแก้ปัญหาที่ดิน จ.สระแก้ว เกิดผลลัพธ์ของการเปลี่ยนแปลงโดยการยกระดับเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของขบวนยุทธศาสตร์ที่ดินระดับภูมิภาค และระดับชาติ สมาชิกในชุมชน อย่างน้อย 5 คน ได้เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการระดับชาติของการขับเคลื่อนประเด็นงานที่ดินชนบท ที่ดำเนินงานโดยสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน และมีบทบาทในการเพิ่มอำนาจแก่ประชาชนอย่างมีนัยสำคัญ ได้แก่ การสนับสนุนชุมชนในการจัดการที่ดิน โดยมีกรอบวงเงินสนับสนุนชุมชน ชุมชนละ 2 ล้านบาท 2) ด้าน Capability ในระดับนี้หมายถึง ความเปลี่ยนแปลงของกลไกรัฐ กล่าวคือ ส่วนราชการในระดับจังหวัด โดยเฉพาะผู้ว่าราชการจังหวัดสร้างรากฐาน ได้แต่งตั้งสมาชิกของเครือข่ายที่ดินจังหวัดเข้าร่วมเป็นที่ปรึกษาโดยทำงานประสานข้อมูลกับหน่วยงานภายใต้ต่าง ๆ เพื่อให้การจัดการข้อมูลที่จะจัดระจายอยู่ในหน่วยต่าง ๆ มีความเป็นเอกภาพ ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดนโยบาย/โครงการที่สามารถยังประโยชน์ต่อชุมชนและประชาชนได้ตรงจุดมากขึ้น และ 3) ด้าน Agency ในระดับนี้หมายถึงหน่วยงานท้องถิ่น/ความร่วมมือระดับภาคี กล่าวคือ นักวิชาการจะเกิดการประสานความต้องการของชุมชนในพื้นที่เข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่นแล้ว ยังเกิดความร่วมมือระหว่างสถาบันและองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ นอกเหนือไปจากขบวนเครือข่ายที่ดิน อาทิ ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษา (วิทยาลัยโพธิวิชาชลลัย มหาวิทยาลัยศรีปทุม เป็นต้น) ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐอื่น ๆ (สำนักงานคณะกรรมการการกระจายอำนาจ กรมส่งเสริมสหกรณ์ เป็นต้น)

ผลิตภัพ: กลไกและภาคีสู่การเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้าง

ภาพที่ 5 ได้สรุปภาพรวมของการขับเคลื่อนการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายที่ดินจังหวัดสร้างรากฐาน ที่เกิดเป็นกระแสในพื้นที่ เนื้อหาที่สะท้อนจากการทั้งหมดจนถึงปัจจุบันนี้ หากกล่าวในเชิงโครงสร้างแล้วสามารถจำแนกได้ 4 ระดับ ประกอบด้วย 1) ระดับ ของการระดับนี้มีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคพื้นฐาน (แผนที่ทั่วไป) 2) ระดับการสร้างความรู้ให้เกิดในพื้นที่ผ่านการเก็บข้อมูลและการวิเคราะห์สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (แผนที่ GIS) 3) ระดับการพัฒนากลไกท้องถิ่น ได้แก่ การนำความต้องการของชุมชนเข้าสู่แผนพัฒนาท้องถิ่น และการจัดตั้งกองทุนที่ดินชุมชน เป็นต้น และ 4) ระดับการผลักดันสู่นโยบายสาธารณะ ซึ่งการดำเนินงานที่ผ่านมาได้ขยายโครงสร้างงานทางระบบ กว้าง อาทิ การสร้างเครือข่ายเรียนรู้ที่ขยายผลจากพื้นที่ระดับหมู่บ้าน สู่ตำบล และเกิดเป็นเครือข่ายที่ดินจังหวัดในท้ายที่สุด แต่ยังไม่รีบก้าม การผลักดันเนื้อหาของงานสามารถขยายได้ในระดับเทคนิคอย่างง่าย ได้แก่ การทำแผนที่ทำมือ โดยมีเฉพาะแค่บางพื้นที่ตำบลที่สามารถขับเคลื่อน ไปสู่การพัฒนาเทคนิคที่สูงขึ้นสู่ระดับการทำแผนที่สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (คลองทิ่นปุน หนองม่วง และเชร์อว์) ในขณะที่การขยายเนื้อหาสู่การเชื่อมโยงที่ทะลุวงสู่โครงสร้างส่วนบุบบังไม่ปรากฏเด่นชัด โดยมีพื้นที่ซึ่งสามารถขับเคลื่อนไปสู่การสร้างกลไกการแก้ปัญหาที่ดินในระดับตำบลเกิดเป็นรูปธรรมเพียง 1 พื้นที่ (คือที่ตำบลคลองทิ่นปุนเท่านั้น) ซึ่งมีการจัดตั้งกองทุนที่ดินเพื่อจัดหาที่ดินแก่ผู้มีที่ทำกินเป็นของตนเอง แต่ยังไม่ปรากฏว่าขบวนการแก้ปัญหาที่ดินสามารถบรรลุการแก้ปัญหาที่ดินเข้าสู่นโยบายในระดับจังหวัด-ชาติอย่างเป็นรูปธรรมได้ถึงแม้ว่าจะเริ่มมีการสร้างพื้นที่เจรจาต่อรองระหว่างเครือข่ายที่ดินจังหวัดกับหน่วยงานระดับจังหวัดบ้างแล้ว ก็ตาม

ภาพที่ 5: สรุปสถานการณ์การขับเคลื่อนประเด็นที่ดินในพื้นที่จังหวัดสระแก้ว

Figure 5: A Summary of Land Reform Movement in Sa Kaeo

สามารถกล่าวได้ว่า ผลลัพธ์ในด้านผลิตภาพเชิงโครงสร้างและกลไกนั้น ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเป็นการขยายขีดความสามารถในทางกว้างโดยการเพิ่มความรู้ด้านแผนที่ได้เหนี่ยวแน่นให้เกิดการรวมตัว คิดค้น และเคลื่อนไหวให้ประเด็นการแก้ปัญหาที่ดินกล้ายเป็นประเด็นสาธารณะสำคัญของจังหวัดสระแก้ว อย่างไรก็ตาม การเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ที่มุ่งเน้นในระดับกลุ่ม/โครงสร้างสังคมที่ขยายในแนวราบยังไม่อาจส่งผลให้เกิดความเปลี่ยนแปลงเชิงกลไกมากนัก เนื่องจากยังไม่อาจพัฒนาเนื้อหาที่ริบบัณฑิตไว้แล้วให้มีความคมชัด อันเป็นพลังไปสู่การเปลี่ยนแปลงการแก้ปัญหาที่ดินในระดับนโยบายทั้งในระดับจังหวัดและระดับชาติได้ ในตารางที่ 2 ผู้วิจัยได้สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจากการเพิ่มขีดความสามารถในการพัฒนามนุษย์ โดยฉายให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในแต่ละองค์ประกอบทั้งก่อนและหลังการดำเนินกระบวนการของเครือข่ายการแก้ปัญหาที่ดิน ภายใต้กรอบการทำงานตามที่กำหนดไว้ในส่วนที่ 2

ตารางที่ 2 ได้สะท้อนให้เห็นว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างมีนัยสำคัญคือความสามารถในการลงมือทำ (Functioning) ที่เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญ กล่าวคือ เกิดการเพิ่มทักษะและสมรรถนะจากระดับที่ไม่มีทักษะในการทำและเข้าใจเกี่ยวกับแผนที่ จนกระทั่งมาสู่การเข้าใจสภาพปัญหาเหตุปัจจัย องค์ประกอบสัมพันธ์ และภาพรวมของพื้นที่ที่คุณในตำบลอาศัยอยู่ได้

ตารางที่ 2: สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์ประกอบภายในโครงสร้างพื้นที่ด้านความสามารถของมนุษย์ (CA)

Table 2: Summary of Changes on Each Element within Capability Approach Framework

กิต្យลักษณะปรับเปลี่ยน	ระดับ	องค์ประกอบของปัจจัย	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา	ขบวนงานที่ต้องดำเนินการ	ระดับของความเปลี่ยนแปลง
Functioning	กลุ่มนิยม	ทักษะและศักยภาพ	ไม่มี	ไม่มี	สมาร์ทกิโน้บุ๊กที่ไม่สามารถทำความเข้าใจและที่สามารถเข้าใจและเข้าใจความต้องการของผู้ใช้	ขยาย
Structures	- ความเข้าใจและทักษะการวิเคราะห์	ไม่มี	สามารถทำได้ทั้งหมด	สามารถทำได้ทั้งหมด	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการและทำางานประสานงานในบุญบัน/เครือข่ายบุญบัน ในมิติของการทำแผนที่ทำให้อัจฉริยะและ	ขยาย
	และทักษะการวิเคราะห์	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	การเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในกระบวนการและทำางานประสานงานในบุญบัน/เครือข่ายบุญบัน ในมิติของการทำแผนที่ทำให้อัจฉริยะและ	ขยาย
Procedures	- ความเข้าใจและทักษะการวิเคราะห์	ไม่มี	สามารถทำได้ 3 แบบ	สามารถทำได้ 3 แบบ	ปรับเปลี่ยนที่จัดอยู่ในสิ่งที่ร่วบรวม	ขยาย
	และทักษะการวิเคราะห์	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	จาก 18 แบบ (สามต่อ คือ ห้าบันบัน หันมองมอง และเปลี่ยนรูป)	ขยาย
	ปัญญาสารสนเทศ	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	จาก 18 แบบ (สามต่อ คือ ห้าบันบัน หันมองมอง และเปลี่ยนรูป)	ขยาย
	ทางวิธีการตัด	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	จาก 18 แบบ (สามต่อ คือ ห้าบันบัน หันมองมอง และเปลี่ยนรูป)	ขยาย
	ตัวอยตัวอย่าง	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	คงที่ในแบบเดิม	ขยาย
	- ทักษะในการวิเคราะห์	ไม่มี	สามารถทำได้ 1 แบบ	สามารถทำได้ 1 แบบ	จาก 18 แบบ (สามต่อ คือ ห้าบันบัน หันมองมอง และเปลี่ยนรูป)	ขยาย
	วิเคราะห์และแก้ไข	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	คงที่ในแบบเดิม	ขยาย
	และรับรู้การเปลี่ยนแปลงทาง	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	คงที่ในแบบเดิม	ขยาย
	นิยบ้าย	ไม่มี	ไม่มี	ไม่มี	คงที่ในแบบเดิม	ขยาย

ตารางที่ 2: สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์ประกอบของโมเดลการพิจารณาความสามารถของบุคคล (CA) (ต่อ)
Table 2: Summary of Changes on Each Element within Capability Approach Framework (continued)

ตารางที่ 2: สรุปความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในแต่ละองค์กรของภาคใต้แนวคิดการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ (CA) (ต่อ)
Table 2: Summary of Changes on Each Element within Capability Approach Framework (continued)

ระดับของความเบสิคเน็ตบล็อก						
กลุ่มตัวแปร	ระดับ	องค์ประกอบของบล็อก	ก่อนการพัฒนา	หลังการพัฒนา	ช่วงเวลาที่ติด	ผู้ดูแลองค์กร
Agency	กลุ่มทุกคน	องค์กร / เครือข่าย	มีเครือข่าย ส่วนตัวก้างฟูบูบูน ในระดับจังหวัด ได้แก่ กสทช. วสส.	เกิดลักษณะเครือข่าย เฉพาะตัว ที่เป็นเครือข่าย ประจำที่น้ำที่ติดทึบ จะติดต่อกัน ก่อร่อง	เกิดของทุนเดิมในการจัดการที่ติด 1 แห่ง ที่ทำบล็อกต้อง ทิ้งบุน สำนึนบุนระดับเครือข่าย ได้เกิดการจัดสรุปของเครือข่ายที่ ประกอบขึ้นจากตัวเวนชອนและตัวบล็อกที่บ่ร่วม เป็น ฯ	บริษัทฯ
โครงสร้าง	หน่วยงานท้องถิ่น / ไม่มี	โครงสร้างท้องถิ่น ความร่วมมือระดับ ภาคี	โครงสร้างร่วมมือ ระดับสถาบัน ท้องถิบ สัมประสิทธิ์ท้องถิบ	เกิดความร่วมมือระหว่างส่วนบุบบุนและองค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ นอกเหนือไปจากบล็อกเครือข่ายที่ติดในอาทิตย์ ความร่วมมือกับ สถาบันการศึกษา (วิทยาลัยป้องกันราชอาณาจักร มหาวิทยาลัยศรีปทุม) ความร่วมมือกับหน่วยงานรัฐต้อง ฯ (สำนักงานคณะกรรมการ การ的标准อ่อนนุช กองส่งเสริมสหกรณ์)	ในพื้นที่	ในพื้นที่
สังคม	ความร่วมมือระดับ ภาคี					

สรุปผล (Conclusion)

จากปฏิบัติการในกรณีศึกษาสามารถเชื่อมโยงผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นสู่ข้อสรุปทั้งต่อสถานะทางทฤษฎีและข้อสรุปต่อการดำเนินงานขบวนที่ดินได้ ดังนี้

บทสรุปต่อสถานะทางทฤษฎี

ผลลัพธ์จากการณีศึกษาสะท้อนให้เห็นความเปลี่ยนแปลงในทางบวกต่อองค์ประกอบของแนวคิดเรื่องการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ โดยเฉพาะในพรมแดนที่ยังไม่มีการอภิปรายอย่างแพร่หลายนัก นั่นคือในมิติของกลุ่มและโครงสร้างสังคม ภายใต้ตัวบ่งชี้สามประการ อันได้แก่ Functioning, Capability, และ Agency พบว่ากระบวนการส่งเสริมจากโครงการภายนอกได้ก่อให้เกิดผลลัพธ์ในทิศทางที่ขยายขอบเขตสถานะทางแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ (Capability Approach) ที่ Ibrahim (2006) ได้อภิปรายก่อนหน้า โดยข้อค้นพบของงานวิจัยขึ้นนี้ได้ตอกย้ำให้เห็นอย่างชัดเจนขึ้นว่าแนวคิดนี้สามารถใช้ได้กับขอบเขตในระดับกลุ่มชนและโครงสร้างสังคมด้วยเช่นกันโดยผ่านกรณีศึกษาของการปฏิบัติการด้านการจัดการที่ดินตนเองโดยชุมชนท้องถิ่น ซึ่งแสดงให้เห็นว่าภายใต้เงื่อนไขด้านความมั่นคงในที่ดิน การเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ในระดับกลุ่มชนและโครงสร้างสังคมสามารถเกิดขึ้นได้

ข้อค้นพบนี้ได้ขยายพรมแดนที่สนับสนุนแนวคิดการพัฒนาความสามารถของมนุษย์ในระดับกลุ่มชน และโครงสร้างสังคม โดยมีข้อสังเกตบางประการในการบรรลุการพัฒนาความสามารถในสองระดับนี้ ได้แก่

- การพัฒนาความสามารถในระดับกลุ่มชุมชนต้องการเครื่องมือในการรวมกลุ่ม โดยเครื่องมือที่สามารถก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางบวกนั้น ต้องเกิดประโยชน์โดยตรงต่อสมาชิกกลุ่มอย่างเท่าเทียม ดังสะท้อนให้เห็นในการพัฒนาทักษะสะสม (Collective skills) ที่พอกพูดขึ้นในกลุ่ม (อาทิ ความสามารถในการทำแผนที่ทำมือ การวิเคราะห์สภาพชุมชนและตำบล) การเริ่มกองทุนที่ดินและการสร้างพื้นที่เจรจาต่อรองกับหน่วยงานเจ้าของที่ดินเพื่อเยียวยาสภาพความไม่รู้ที่ดินทำกินในบางตำบล ซึ่งเป็นเครื่องมือเชื่อมโยงและขยายผลให้เกิดการรวมตัวกันเป็นองค์กรและเครือข่ายอย่างกว้างขวาง
- การพัฒนาความสามารถในระดับโครงสร้างสังคม คือ ความสามารถในการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์เชิงอำนาจจากเกิดขึ้นได้ในกรณีที่โครงสร้างอำนาจเดิมเปิดโอกาสให้ โดยตัวกลางที่สร้างความเปลี่ยนแปลงจักต้องมีอำนาจต่อรองเจึงสามารถเกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน และนำไปสู่การจัดระเบียบความสัมพันธ์เชิงอำนาจใหม่ได้ จากรณีศึกษา เครือข่ายชุมชนใช้ข้อมูลสำรวจซึ่งเป็นข้อมูลที่ไม่ตรงกับข้อมูลฐานของหน่วยงานรัฐซึ่งปัจจุบันมีอำนาจหน้าที่ จึงเป็นเงื่อนไขให้เกิดพื้นที่เจรจาเพื่อยียาและแก้ไขปัญหาที่ดิน อันเป็นภัยแล้วที่ทำให้เครือข่ายชุมชนเคลื่อนตัวเข้าไปสู่ระบบที่สามารถเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคมได้ ดังเห็นได้จากการที่ตัวแทนเครือข่ายชุมชนได้เข้าเป็นกรรมการในการขับเคลื่อนงานที่ดินระดับชาติได้

บทสรุปต่อการดำเนินงานขบวนงานที่ดิน

ผลลัพธ์จากการนีศึกษา ได้ช่วยสะท้อนสถานะของการดำเนินงานในขบวนที่ดินที่ผ่านมา โดยผลลัพธ์ ดังกล่าวชี้ให้เห็นว่าการทำงานเครือข่ายที่ดินเน้นการขยายผลของทักษะการทำแผนที่ทำมีอิทธิพลทักษะพื้นฐานให้เกิดขึ้นในวงกว้าง ในขณะที่การทำงานเพื่อให้เกิดทักษะในเทคนิคที่สูงขึ้น ได้แก่ การใช้เครื่องมือสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ทักษะการวิเคราะห์ความเชื่อมโยงของประเด็นทั้งช้อนต่าง ๆ อย่างเป็นองค์รวม ตลอดจนการสร้างความเปลี่ยนแปลงในระดับกลไกและโครงสร้าง เหล่านี้ถึงแม้ว่าจะเกิดการก่อรูปและมีความเปลี่ยนแปลงภายในกลุ่มชุมชนและโครงสร้างบางส่วนเกิดขึ้นแล้วก็ตาม แต่ผลลัพธ์เหล่านี้ยังไม่อาจสร้างความเปลี่ยนแปลงอย่างเป็นรูปธรรมที่ให้น้ำหนักต่อการเปลี่ยนแปลงได้

ถึงแม้ว่า การขยายฐานการเรียนรู้ของเครือข่ายการแก้ปัญหาที่ดินในจังหวัดสระแก้ว จะเน้นในการทำงานเชิงปริมาณเพื่อเพิ่มจำนวนชุมชนที่เกิดการเรียนรู้การสร้างอำนาจแก่ชุมชนในการจัดการที่ดินตนเอง โดยใช้เครื่องมือทางแผนที่เป็นตัวกลางในการขับเคลื่อนงาน อย่างไรก็ตาม ข้อค้นพบจากการศึกษาขึ้นนี้ ได้ตอกย้ำให้เห็นความสำคัญของการเพิ่มขีดความสามารถของมนุษย์ในระดับกลุ่มและโครงสร้างสังคม ระหว่างสมาชิกเครือข่ายเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน เช่นกัน ซึ่งให้นัยในทางบวกต่อแนวโน้มการเปลี่ยนแปลงโดยเป็นสภาพนิปป์โซกานในการเจรจา (Dialogue) กับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นเพื่อการแก้ปัญหาระยะสั้น และระดับจังหวัด/ชาติ เพื่อแก้ปัญหาระยะกลาง/ยาว ต่อไป

เอกสารอ้างอิง (References)

โภวิทัย พวงงาม. (2553). การจัดการตนเองของชุมชนท้องถิ่น. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

คณะกรรมการปฏิรูป. (2554ก). รายงานภาคผนวก: รวมเอกสารข้อเสนอและเอกสารการทำงานฉบับร่างของคณะกรรมการปฏิรูป. ค้นวันที่ 26 เมษายน 2556 จาก <http://v-reform.org/wp-content/uploads/2012/07/คป.รายงานภาคผนวก-รวมเอกสารข้อเสนอและเอกสารทำงานฉบับร่างของคณะกรรมการปฏิรูป.pdf>

คณะกรรมการปฏิรูป. (2554ข). ข้อเสนอการปฏิรูปโครงสร้างอำนาจ. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการปฏิรูป.

ชนเดช เข็มสุภาพ และคณะ. (2555). ผังชีวิตชุมชน: คู่มือสำหรับชาวบ้านและคนทำงานทุกคน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2555ก). ผังตำบล: ผังชีวิต-ผังชุมชน สู่การจัดการตนเอง. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน

สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน. (2555ข). เส้นทางการแก้ไขปัญหาที่อยู่อาศัยและที่ดินทำกิน ตำบลคลองหินปูน. กรุงเทพฯ: สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน.

อัมพร แก้วหนู. (2554). ชุมชนท้องถิ่นจัดการที่ดินตนเอง: เหตุผล ความหมาย เป้าหมาย ตัวชี้วัด และกระบวนการทำงาน. ค้นวันที่ 1 มีนาคม 2556 จาก <http://www.codi.or.th/reform/dmdocuments/ชุมชนท้องถิ่นจัดการที่ดินตนเอง.pdf>

Alkire, S. (2005a). Capabilities and functioning: Definition and justification. *Human Development and Capability Association*. Retrieved on April 5, 2013, from http://www.capabilityapproach.com/pubs/HDCA_Briefing_Concepts.pdf

Alkire, S. (2005b). Why the capability approach. *Journal of Human Development* 6(1), 115-133.

Alkire, S. (2007). Choosing dimension: The capability approach and multidimensional poverty. CRPC Working Paper 88, Retrieved on May 22, 2013 from http://www.chronicpoverty.org/uploads/publication_files/WP88_Alkire.pdf

Archer, D., Luansang, C., and Boonmahathanakorn, S. (2012). Facilitating community mapping and planning for citywide upgrading: The role of community architects" *Environment and Urbanization* 24(1), 115-129.

Bryce. H.J. (2006). Nonprofits as social capital agents in public policy process: Toward a new paradigm. *Nonprofit and Voluntary Sector Quarterly* 35(2), 311-318.

Clark, D. A. (2005). The capabilities approach: Its development, critiques, and recent advances. Unpublished report to The Elgar Companion to Development Studies. Retrieved on April 5, 2013 from <http://www.gprg.org/pubs/workingpapers/pdfs/gprg-wps-032.pdf>

Community Organization Development Institute. (2009). *The manual of land management by community organization*. Bangkok: Golden Time Printing.

Community Organization Development Institute. (2010). *New approach to land management*. Bangkok: Golden Time Printing.

Di Gesse, S., Poole, P., and Bending, T. (2008). *Participatory mapping as a tool for empowerment—Experience and lessons learned from ILC network*. Rome: International Land Coalition.

Glöckner, H., Mkanga, M., and Ndezi, T. (2004). Local empowerment through community mapping for water and sanitation in Dar es Salaam. *Environment and Urbanization* 16(1), 185-198.

Ibrahim, S.S. (2006). From individual to collective capabilities: The capabilities approach as a conceptual framework for self-help. *Journal of Human Development* 7(3), 397-416.

International Fund for Agricultural Development. (2013). The sustainable livelihoods approach. Retrieved on April 4, 2013, from <http://www.ifad.org/sla/index.htm>

Khumsupha, M. (2009). The advent of landownership in the form western style title deed in Siam. *Sripatum Review* 9(2), 62-69.

Luansang, C. et al. (2011). *The community mapping for housing by people's process handbook*. Bangkok: Asian Coalition for Housing Rights.

Livengood, A. and Kunte, K. 2012). Enabling participatory planning with GIS: A case study of settlement mapping in Calcutta, India" *Environment and Urbanization* 24(1), 77-97.

Manor, J. (2004). "Democratisation with inclusion: Political reforms and people's empowerment at the grassroots. *Journal of Human Development* 5(1), 5-29.

Matarrita-Cascante, D. and Brennan, M.A. (2012). Conceptualizing community development in the twenty-first century. *Community Development* 43(3), 293-305.

Nussbaum, M. (2000). *Women and human development: The capabilities approach*. Cambridge: Cambridge University Press.

Roaf, V. (2005). *Community mapping: A tool for community organising*. London: Water Aid.

Robeyns, I. (2003). The capability approach: An interdisciplinary introduction. Manuscripts for training course preceding the 3rd International Conference on the Capability Approach, Pavia, September.

Robeyns, I., (2005). The capability approach: A theoretical survey. *Journal of Human Development* 6(1), 93-114.

Sen, A. (1993). Capability and well-being. In M. Nussbaum and A. Sen, eds. *The quality of life*, pp. 30-53. New York: Oxford Clarendon Press.

Sen, A. (2005). Human rights and capabilities. *Journal of Human Development* 6(2), 151-166.

Spatig. L., Swedberg. A., Legrow, T., and Flaherty, P. (2010). The power of process: A story of collaboration and community change. *Community Development* 41(1), 3-20.

Tacoli, C., (2003). The links between urban and rural development. *Environment and Urbanization* 15(1), 3-12.

Wilmott, R. (2003). The power of community action: Creating the momentum to sustain just and peaceful communities. *Local Environment* 8(3), 337-343.

Wilson, G. (2007). Beyond the technocrat? The professional expert in development practice. *Development and Change* 37(3), 501-523.

Translated Thai References

Chuesupap, T. et al. (2012). *Community plan: A manual for community and practitioner.* Bangkok: Community Organization Development Institute.

Community Organization Development Institute. (2012a). *Tambon planning: Sustainable and self-organized livelihood plan.* Bangkok: Community Organization Development Institute. (In Thai)

Community Organization Development Institute. (2012b). *Approaches to housing and land resolution, Klong Hin Poon.* Bangkok: Community Organization Development Institute. (In Thai)

Keawnoo, A. (2011). Self-localized community: Reason, meanings, goal, indicator, and process. Retrieved on Aril 26, 2013 from <http://www.codi.or.th/reform/dmddocuments/ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง.pdf> (In Thai)

Puang-ngam, K. (2010). *Self-localized management.* Bangkok: Thammasat University Press. (In Thai)

Thailand Reform. (2011a). *Appendix report: Draft manuscripts of Thailand reform committee.* Retrieved on April 26, 2013 from <http://v-reform.org/wp-content/uploads/2012/07/คปร.-รายงานภาคผนวก-รวมเอกสารข้อเสนอและเอกสารทำงานฉบับร่างของคณะกรรมการปฏิรูป.pdf> (In Thai)

Thailand Reform. (2011b). *Proposal to the structural reform.* Bangkok: Author. (In Thai)